JOHN NURMISEN SÄÄTIÖ

JOHN NURMISEN SÄÄTIÖN LAUSUNTO ASIAAN HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022/YM:n pääluokka/ Saaristomeren ja Itämeren suojelu

Tausta

Hallitusohjelmassa on sitouduttu Itämeren hyvän tilan saavuttamiseen tehokkailla toimilla. Lisäksi on käynnistetty Saaristomeri-ohjelma, jonka tavoitteena on saada Saaristomeri pois Itämeren suojelukomission ns. Hot Spot -listalta viimeistään 2027. Suomea velvoittavat myös EU:n vesipuitedirektiivi, jonka perusteella sisävedet ja rannikkoalueet tulee saada hyvään tilaan 2027 mennessä sekä HELCOMin Itämeren suojelun ohjelma, jossa määräaika on 2030, ja joka edellyttää rannikkovesiin päätyvän ravinnekuormituksen merkittävää vähentämistä.

Suomi on kaukana Itämeren hyvän tilan edellyttämästä kuormitustasosta etenkin fosforin suhteen, kun taas typen suhteen ollaan lähempänä tavoitetta. Maatalouden osuus Suomen ihmisperäisestä fosforikuormituksesta Itämereen on lähes 70 %. Maatalouden fosforikuormituksen vähentäminen on hidasta, koska kasvien tarpeeseen nähden ylimääräinen fosfori kertyy maaperään ja vapautuu sieltä hitaasti kymmenien vuosien aikana. Lisäksi ilmastonmuutos lisää sateita ja lumettomia talvia, mikä kasvattaa ravinnevalumia pelloilta.

Saaristomeren ja Itämeren tilan kannalta valtion talousarvion olennaisimmat kohdat liittyvät maatalouden ravinnekuormitusta vähentäviin toimiin. Saaristomeri-ohjelman kuten myös EU:n vesipuitedirektiivin sekä HELCOMin tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä, että maatalouden fosforikuormitusta vähennetään nopeavaikutteisilla ”ensiaputyyppisillä” toimilla kuten peltojen kipsikäsittelyllä, jotka leikkaavat välittömästi fosforikuormitusta noin 50 %. Ne ovat käytännössä ainoa mahdollisuus päästä tavoitteisiin vuoteen 2027 tai edes HELCOM-tavoitevuoteen 2030 mennessä.

Samalla on puututtava kuormituksen juurisyyhyn, lantaravinteiden ja erityisesti fosforin kertymiseen etenkin Varsinais-Suomeen, Satakuntaan ja Pohjanmaalle. Näiden toimien vaikutukset näkyvät vasta 10–20 vuoden päästä, mutta ne on välttämätöntä käynnistää, jotta Saaristomeren hyvää tilaa ei jouduta ikuisesti ylläpitämään ensiapuluonteisilla ratkaisuilla. Esimerkiksi Blue Adapt -hankkeen tulosten perusteella nykykehityksen jatkuminen lantafosforin keskittymisen suhteen johtaa vääjäämättä Saaristomereen pelloilta valuvan fosforikuormituksen kasvuun.

Talousarvioesityksen pääluokka 35 Saaristomeren ja Itämeren suojelun näkökulmasta

Nopeavaikutteiset toimet - maanparannusaineet

Peltojen kipsikäsittely on erityisesti Itämeren valuma-alueelle soveltuva toimenpide, jota on Suomessa tutkittu yli kymmenen vuoden ajan sekä laboratorio-olosuhteissa että lukuisissa peltomittakaavan kokeissa. Kipsin on todettu kaikissa olosuhteissa vähentävän kustannustehokkaasti pelloilta valuvan fosforikuormituksen alle

John Nurmisen Säätiö
Pasilankatu 2
FI-00240 Helsinki
Finland

Puh +358 40 825 8071
Fax +358 (0)9 876 3981
www.johnnurmisensaatio.fi

Y-tunnus 0895353-5

puoleen ilman sadon alenemista tai muita haitallisia sivuvaikutuksia. Muita maanparannusaineita, rakennekalkkia ja kuitulietteitä, koskevat tutkimukset ovat vielä käynnissä.

YM:n pääluokasta ollaan rahoittamassa peltojen kipsikäsittelyä koko rannikkoalueella yhteensä 10 milj. eurolla EU:n koronaelpymisrahoituksella. Koko EU:n elpymisrahoitus peltojen kipsikäsittelyyn, yhteensä 15 milj. €, kohdennettaneen toimeen vuosina 2022–2023.

Jotta Saaristomeren hyvä tila voidaan saavuttaa ja alueen maatalous saada pois Hot Spot -listalta vuoteen 2027 mennessä, pitäisi alueen peltoja käsitellä nopeavaikutteisilla maanparannusaineilla yhteensä 150 000 ha. Vesiensuojelun tehostamisohjelman rahoituksella on tähän mennessä kipsikäsitelty Saaristomeren alueella kahdessa vuodessa hieman alle 20 000 ha peltoja. Siten nykyisellä 10 000 ha vuodessa käyttötahdilla EU:n elpymisrahoituksella saataneen käsiteltyä tarvittavasta pinta-alasta vuoden 2023 loppuun mennessä alle 1/3 ja on selvää, että elpymisrahoituksen kohdentaminen kipsikäsittelyyn ei tule riittämään Saaristomeren maatalouden poistamiseen Hot Spot -listalta. Jotta tavoitteeseen voidaan päästä, pitää kipsikäsittelyä jatkaa myös vuosina 2024–2027. Tämän vuoksi pysyvän rahoituksen turvaaminen kipsille CAP-ohjelman ei-tuotannollisista tuista olisi tärkeää.

Samalla voidaan harkita ja selvittää muiden maanparannusaineiden, rakennekalkin ja kuitulietteen, lisäämistä kansallisesti rahoitettavien vesiensuojelutoimien joukkoon. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että käynnissä olevat peltomittakaavan tutkimukset kipsistä ja kuitulietteestä valmistuvat ja että toimet osoittautuvat tehokkaiksi ja negatiivisilta sivuvaikutuksiltaan vähäisiksi. Esimerkiksi rakennekalkkiin saattaa LUKEn mukaan liittyä riski rehevöitymisen kannalta haitallisimman liuenneen fosforin valuman lisääntymisestä korkean fosforiluvun pelloilla, joten käsittelyillä voidaan pahimmillaan huonontaa Saaristomeren tilaa. Siksi on tärkeää odottaa tieteellistä tutkimustietoa ennen uusien toimien käyttöönottoa laajassa mittakaavassa. Rakennekalkkiin liittyy myös rahoituksellinen ongelma, koska se on pellon tuottavuutta lisäävä toimenpide ja siksi sen julkinen tukeminen saattaa olla EU:n valtiontukisäännösten vastaista.

Kustannukset vesiensuojelun tehostamisohjelman ja elpymisohjelman rahoituksen ulkopuolelle nykyisellä käsittelyvauhdilla 10 000 ha/v jäävän, Saaristomeren hyvän tilan saavuttamiseksi tarvittavan 110 000 ha peltopinta-alan käsittelystä ovat kipsillä yhteensä 24 milj. € eli 2023–2027 periodilla 4,8 milj. €/ v (ei sisällä hallinnollisia kuluja). Jos esimerkiksi puolet tästä pinta-alasta käsitellään rakennekalkilla tai kuitulietteellä, on kokonaiskustannus koko peltopinta-alan käsittelystä 36–48 milj. € eli 7,2–9,6 milj. €/ v (ei sisällä hallinnollisia kuluja.) Rakennekalkkia ja kuitulietettä koskevat kustannusarviot perustuvat Samassa vedessä -hankkeeseen ja RAKUVE-hankkeen tuloksiin rakennekalkin ja kuitulietteen kustannuksista ja tehokkuudesta.

EU:n elpymisrahoitusta ollaan ilmeisesti käyttämässä myös Saaristomeren alueen ulkopuolisten peltoalueiden kipsikäsittelyyn, mikä onkin tärkeää. Vaikka Saaristomeri nousee nyt korostetusti esiin hallitusohjelmassa, on Itämeren tila heikko etenkin rannikon läheisillä alueilla laajalti Suomen merialueella ja esimerkiksi Selkämeren tila on heikentynyt jatkuvasti. Koska kipsi vähentää pilottihankkeiden perusteella 50 % kuormitusta niin korkea- kuin matalakuormitteisilla peltoalueilla ja levitysmäärä on molemmille sama, rahoitus on kustannustehokkainta kohdentaa korkeakuormitteisiin peltoihin, etenkin kun kipsi on muista maanparannusaineista poiketen tehokas myös korkeakuormitteisilta pelloilta valuvan liuenneen fosforin suhteen.

Satakunnan alueella on manner-Suomen korkeimmat peltojen fosforiluvut. Huomioiden myös Selkämeren huononeva tila olisi aiheellista ja kustannustehokasta kohdentaa kipsikäsittely etenkin tälle alueelle. Esimerkiksi Uudellamaalla toimi ei ole yhtä kustannustehokas, koska peltojen fosforipitoisuudet ovat alhaisia.

Juurisyyn ratkaiseminen: lantafosforin ylimäärän purku Saaristomeren valuma-alueelta

YM:n hallinnonalan talousarvioesitys ei sisällä tehokkaita toimia, joilla voidaan purkaa peltojen korkeaa kuormitusta ylläpitävä lantafosforin keskittyminen Saaristomeren valuma-alueelle.

Talousarvioesityksessä on kyllä kohdennettu ravinnekierrätykseen 3 milj. € elpymisrahoitusta ja lisäksi määrittelemätön summa rahoitusta ”Itämeren ja vesiensuojelun edistäminen” -ympäristömenoista, joiden kokonaisrahoitus on 4,3 milj. €. Näiden käyttöä ei kuitenkaan talousarvioesityksessä tarkemmin avata.

Ravinnekierrätyksen edistäminen on tärkeä asia. On kuitenkin huomattava, että viimeisten kymmenen vuoden ajan RAKI-rahoituksella on kehitetty erilaisia teknologioita, lantapörssejä ja tuotettu informaatiota lantaravinteiden käyttöön, mutta pelkästään näillä ei voida ratkaista lantaravinteiden vähäisen kierrätyksen ongelmaa. John Nurmisen Säätiön Lantakierrätyshankkeen perusteella, erotustekniikasta ja kuljetuskustannuksista riippuen lantafosfori tulee kasvinviljelijälle 7–10 kertaa mineraalifosforia kalliimmaksi, eikä lantafosforin kierrättäminen ole siten kannattavaa ilman taloudellista tukea ja valtion väliintuloa.

Siten lantafosforin kierrätystuen sisällyttäminen CAP-rahoituksen ”Kiertotalouden edistäminen” -toimenpiteeseen käyttökelpoisessa ja ravinteiden prosessointiin kannustavassa muodossa on välttämätöntä, jos Saaristomeren tilaa halutaan pysyvästi parantaa. Koko Saaristomeren ja Selkämeren alueen lantaravinneongelman ratkaiseminen maksaisi John Nurmisen Säätiön Lantakierrätyshankkeessa sopivaksi todetulla noin 80 €/ha tukitasolla 4 milj. €/v. Toimenpiteellä mahdollistettaisiin 500 000 kg fosforin siirtäminen pois Saaristomeren valuma-alueelta. Koko CAP-tukikauden 2023–2027 aikana lantafosforin kierrättämisen kustannukset olisivat noin 20 miljoonaa euroa.

CAP-rahoituksen ohjaaminen lantaravinteiden kierrätykseen olisi tehokkain keino lantaravinneongelman purkuun. Jos CAP-ohjelmaan ei nyt saada mukaan toimivaa tuki-instrumenttia lantakierrätyksen tukemiseen, ravinnekiertoon ohjatun kansallisen rahoituksen pitäisi nyt pureutua ennen kaikkea kannustin- ja ohjauskeino-ongelman ratkaisuun ja erityisesti lantaravinteiden siirtoon soveltuvan taloudellisen ohjauskeinon kehittämiseen. On huomionarvoista, että luomalla toimiva taloudellinen kannustin ylimääräisten lantaravinteiden siirtoon voitaisiin ratkaista myös ilmastopäästöjen kannalta keskeinen turvepeltojen raivauksen ongelma, jonka juurisyy on lannan liian suuri määrä tietyillä Pohjanmaan alueilla.

Fosforiasetus on ratkaiseva Saaristomeren kannalta

Koska nykyisin ympäristökorvauksen ehtona olleista fosforin lannoitusrajoista luovutaan vuonna 2023, nousevat CAP-ohjelman kanssa samanaikaisesti tänä syksynä valmisteltava lannoitelaki ja erityisesti sen alainen valtioneuvoston asetus fosforin sääntelystä avainasemaan Saaristomeren, Itämeren ja sisävesien ravinnekuormituksen leikkaamisessa. On oleellista, että fosforiasetukseen lannoitukselle asetettavat rajat ovat riittävän tiukat eli vähintään ympäristökorvauksen ehtona olleiden rajojen tasoiset ilman ns. lantapoikkeusta.

Ilman riittävän tiukkaa lainsäädännöllistä ”perälautaa” kannustinpohjaiset toimet lantafosforiongelman ratkaisemiseksi eivät ole riittäviä.

Vesiensuojelutoimien on perustuttava tieteelliseen tutkimukseen ja vertaisarvioituun tietoon

Talousarvioesityksessä todetaan: ”Vesiensuojelun tehostamisohjelmalla vahvistetaan vuosille 2022—2027 päivitettyjen vesien ja merenhoidon suunnitelmien toimeenpanoa laajentamalla vaikuttavimpien toimien käyttöönottoa mm. maa- ja metsätaloudessa sekä rakennetussa ympäristössä.”

Edellä mainitun tavoitteen toteuttamiseksi on tärkeää ohjata yhteiskunnan resursseja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen niin, että käytetyt keinot omaavat riittävän tieteellisen pohjan (vertaisarvioidut ja julkaistut tutkimukset) ja että niitä on testattu riittävän pitkään myös kenttäolosuhteissa, jolloin toimien käytännön toteutettavuus ja vaikuttavuus on voitu todentaa todellisissa olosuhteissa. Esimerkiksi säätösalaojitukseen tehdyistä investoinneista osa on mennyt hukkaan, koska järjestelmien käyttö edellyttää sellaista jatkuvaa tarkkailua ja valvontaa, jota viljelijöiden on hankala toteuttaa.

Olemme huolissamme siitä, että vesienhoidon todennettuina toimenpiteinä viedään tällä hetkellä eteenpäin sellaisiakin toimia, joiden tosiasiallisesta vaikuttavuudesta ravinnekuormitukseen ja toteutettavuudesta ei ole vielä riittävää tietoa. Tällöin voidaan päätyä tilanteeseen, jossa yritetään vähentää ravinnekuormitusta mutta ei saada aikaan vähenemiä tai jopa lisätään kuormitusta. Lisäksi osassa menetelmistä vaikutus ravinnepäästöihin on todentamatta ja niillä saattaa olla haitallisia vaikutuksia mm. vesistöjen biodiversiteettiin (esimerkiksi osa vesienhallinnan toimenpiteistä).